

Černobyl – Jaderná a informační katastrofa

Metodika

Obsah

Didaktické a metodické principy	2
Edukační cíle a jejich vazba na vzdělávací oblasti RVP.....	4
Anotované rozšiřující informační zdroje (pro učitele).....	6
Doporučený průběh vyučovací hodiny	7
Doporučený průběh vyučovací hodiny:.....	8
Doporučený průběh vyučovací hodiny:.....	11
Průchod DVZ	14

Tento výstup lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons [BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/). Uvedené se nevztahuje na díla nebo jiné předměty ochrany (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou ve výstupu užity zejména na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv, jak je uvedeno u konkrétního jednotlivého předmětu ochrany.

Didaktické a metodické principy

Odkaz na materiál: <https://kisk.phil.muni.cz/digikult/vsechny-pribehy/dezinformace-a-propaganda/cernobyl-jaderna-a-informacni-katastrofa>

Cílem digitálního vzdělávacího materiálu je objasnit roli propagandy a to, jak se pracovalo s informacemi ve vztahu k veřejnosti v prostoru politicky i ideologicky rozdělené Evropy (světa), a to na příkladu jaderné katastrofy v elektrárně Černobyl a času krátce po ní. Materiál je zpracován ve formě příběhu autenticky zachycujícího klíčové okamžiky katastrofy. Žáci tento příběh zažívají v jedné z rolí, která nabízí určitý úhel dobového pohledu na celou událost a následnou kritickou práci.

Materiál na základě narativního přístupu založeného na práci s dobovými materiály a reáliemi, které jsou jeho integrální součástí, akcentuje autenticitu dobového dění, působí na emoce a hodnoty žáka ukázkami vlivu politické propagandy. Skládá se ze dvou složek: dobových propagandistických materiálů a výkladových materiálů.

Klíčové otázky:

1. Co je to propaganda?
2. Jaké konkrétní projevy měla ideologická propaganda v případě černobylské havárie? Pracujte s příklady z materiálu.
3. Jak vnímali událost v Černobylu tehdejší obyvatelé Československa? Jak západní a východní svět? Jak se do tohoto vnímání promítly dobové historické a společenské souvislosti a mezinárodní vztahy?
4. Jakou roli sehrála dobová politická atmosféra či rozdělení světa v mediálním šíření informací o katastrofě v Černobylu a v jejich interpretaci?

Edukační cíle:

1. Žák dokáže rozeznat propagandu a její záměr od seriózně psaného článku. Umí popsat její projevy na konkrétních příkladech a jmenovat rozdíly. Žák umí vysvětlit společenskou situaci před jadernou havárií v Černobylu i po ní, také její dopady na společnost. Uvědomuje si politické souvislosti tohoto období a složité vztahy zainteresovaných států.
2. Žák reflektuje způsob zacházení s informacemi ve veřejném prostoru a je schopen najít paralely v oblasti záměrného omezování zveřejňování informací mezi havárií v Černobylu a dalšími událostmi v soudobých dějinách.
3. Žák dokáže porovnat, jak prožívali havárii v Černobylu tehdejší obyvatelé Československa a jak obyvatelé Sovětského svazu. Zároveň umí objasnit dnešní perspektivu vnímání tohoto období.
4. Žák je schopen vysvětlit klíčové momenty týkající se tohoto období a tehdejší zkršené či neúplné pohledy způsobené nedostatkem informací nebo propagandou.

Výstupy z interakce s DVZ:

- **Znalostní rovina:** znalost základních rysů ideologické propagandy, znalost faktografických údajů spojených s havárií v Černobylu

- **Dovednostní rovina:** schopnost interpretovat havárii v Černobyli a události s ní spojené, schopnost hodnotit chování tehdejších obyvatel Československa a Sovětského svazu, schopnost komparace propagandistického textu a seriózního dobového tisku, schopnost vysvětlit vliv této události na dnešní politiku, schopnost orientovat se v tomto období a aktivně si dohledávat další souvislosti
- **Hodnotová rovina:** uvědomění si důležitosti hodnotit informační zdroje a kriticky o nich přemýšlet, uvědomění si forem, možností a důsledků informační války

Klíčové kompetence, které jsou v DVZ rozvíjeny:

- **Kompetence k učení:**
 - kritický přístup ke zdrojům informací, tvořivé zpracování informací a jejich využití při žákově studiu a praxi
- **Kompetence k řešení problémů:**
 - uplatnění vhodných metod a dříve získaných vědomostí a dovedností při řešení problémů, využití kromě analytického a kritického myšlení i myšlení tvořivého s použitím představivosti a intuice
 - kritická interpretace získaných poznatků a zjištění, jejich ověření, nacházení argumentů a důkazů pro svá tvrzení, formulace a obhájení podložených závěrů
- **Kompetence komunikativní:**
 - efektivní využívání dostupných prostředků komunikace (verbálních i neverbálních) s ohledem na situaci a účastníky komunikace, včetně vyjádření informací pomocí symbolických a grafických prostředků
 - porozumělé používání odborného jazyka a symbolických a grafických vyjádření informací různého typu
 - efektivní využívání moderních informačních technologií
 - prezentace své práce i sebe před známým i neznámým publikem vhodným způsobem

Použité vzdělávací paradigma a edukační metody / přístupy / aktivizační prvky:

- konstruktivistické metody aktivního učení
- analyticko-syntetická práce s dobovými materiály a s digitalizovaným kulturním dědictvím
- komparace, vyvozování, vyhodnocování informací a poznatků

Předchozí znalosti, (digitální) dovednosti a zkušenosti učitele: schopnost vést kritickou diskuzi, znalost problematiky, kterou DVZ představuje a reflektuje (Černobyl, komunismus, rozdělení světa a Evropy po 2. světové válce)

Edukační cíle a jejich vazba na vzdělávací oblasti RVP

- **5.1.1 Český jazyk a literatura:** Jazyk a jazyková komunikace – žák v písemném i mluveném projevu volí vhodné výrazové prostředky podle jejich funkce a ve vztahu ke sdělovacímu záměru, k dané situaci, kontextu a k adresátovi; vysvětlí a odůvodní význam slov v daném kontextu; efektivně a samostatně využívá různé informační zdroje (slovníky, encyklopedie, internet); Literární komunikace – žák tvořivě využívá informace z odborné literatury, internetu, tisku a z dalších zdrojů, kriticky je třídí a vyhodnocuje.
- **5.3.4 Geografie:** Sociální prostředí – žák lokalizuje na politické mapě světa hlavní aktuální geopolitické problémy a změny s přihlédnutím k historickému vývoji; Životní prostředí – žák zhodnotí některá rizika působení přírodních a společenských faktorů na životní prostředí v lokální, regionální a globální úrovni.
- **5.4.1 Občanský a společenskovědní základ:** Občan ve státě – žák rozlišuje a porovnává historické i současné typy států (forem vlády); vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě; rozlišuje složky politického spektra, porovnává přístupy vybraných politických seskupení k řešení různých otázek a problémů každodenního života občanů.
 - Učivo: lidská práva – zakotvení lidských práv v dokumentech; porušování a ochrana lidských práv, funkce ombudsmana; ideologie – znaky a funkce, přehled vybraných ideologií.
- **5.4.2 Dějepis:** Úvod do studia historie – žák rozlišuje různé zdroje historických informací, způsob jejich získávání a úskalí jejich interpretace; Moderní doba. Soudobé dějiny II – žák vysvětlí základní problémy vnitřního vývoje zemí západního a východního bloku, zejména se zaměří na pochopení vnitřního vývoje a vzájemných vztahů supervelmocí USA, SSSR a na situaci ve střední Evropě a v naší zemi; porovná a vysvětlí způsob života a chování v nedemokratických společnostech a v demokraciích.
 - Učivo: Evropa a svět po válce (OSN, princip sociálního státu) – Východní blok, jeho politický, hospodářský a sociální vývoj; SSSR jako světová velmoc; RVHP, Varšavská smlouva, euroatlantická spolupráce a vývoj demokracie; USA jako světová velmoc; životní podmínky na obou stranách „železné opony“, konflikty na Blízkém východě; vznik státu Izrael; dekolonizace; „třetí svět“ a modernizační procesy v něm – ekonomické, demografické a politické postavení v globálním světě; pád komunistických režimů a jeho důsledky; sjednocující se Evropa a její místo v globálním světě; globální problémy moderní společnosti.
- **5.8 Informatika a ICT:** Digitální technologie – žák ovládá, propojuje a aplikuje dostupné prostředky ICT, využívá teoretické i praktické poznatky o funkcích jednotlivých složek hardwaru a softwaru k tvůrčímu a efektivnímu řešení úloh, orientuje se v možnostech uplatnění ICT v různých oblastech společenského poznání a praxe; Zdroje a vyhledávání informací, komunikace – žák využívá nabídku informačních a vzdělávacích portálů, encyklopedií, knihoven, databází a výukových programů, posuzuje tvůrčím způsobem aktuálnost, relevanci a věrohodnost informačních zdrojů a informací; Zpracování a prezentace informací – žák zpracovává a prezentuje výsledky své práce s využitím multimediálních technologií a internetu.
- **6 Průřezová témata:** Mediální výchova; Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; Osobnostní a sociální výchova; Environmentální výchova.

- 6.4 Environmentální výchova: žák projevuje pokoru, úctu k hodnotám, které neumí vytvořit člověk, oceňuje hodnotu přírody, vnímá a je schopen hodnotit různé postoje k místu člověka v přírodě a k chování člověka vůči přírodě; vnímá místo, ve kterém žije, a změny, které v něm probíhají, a cítí zodpovědnost za jeho další vývoj, a to nejen z hlediska životního prostředí; zná z vlastní zkušenosti přírodní a kulturní hodnoty ve svém okolí, uvažuje o nich v souvislostech, chápe příčiny a následky jejich poškozování; pochopí velkou provázanost faktorů ekologických s faktory ekonomickými a sociálními a je schopen vybrat optimální řešení v reálných situacích.

Anotované rozšiřující informační zdroje (pro učitele)

Vybrané zdroje k tématu jsou dostupné v [digitální sbírce](#) vytvořené knihovnicí Moravské zemské knihovny. Při výběru dokumentů byly uplatněny odborné kurátorské postupy.

- [Seriál Černobyl](#) – pětidílná minisérie, která autenticky rekonstruuje příběh havárie v Černobylu. Materiál může sloužit pro přiblížení atmosféry a ilustraci dění v Pripjati, obsahuje však historické nepřesnosti a jistou dávku nadsázky za účelem dramatičnosti, kterou někteří odborníci kritizují.
- [Modlitba za Černobyl](#) – kniha sestavená z rozhovorů s lidmi z černobylské oblasti, jejichž život neštěstí zásadně ovlivnilo, s jejich rodinami, kolegy a přáteli. Zpovědi z této knihy mohou sloužit jako doplňující autentický materiál, který popisuje politický režim, smýšlení tehdejšího obyvatelstva i tragické osudy jednotlivců.
- [Český rozhlas: Černobyl](#) – soubor článků, fotografií a dokumentačního materiálu na stránkách Českého rozhlasu. Může sloužit jako rozcestník pro další studium nebo pro doplnění audiovizuálního obsahu. Kromě historických zpráv v originálním znění zde najdeme i aktuální snímky z místa havárie nebo záběry z dronu.
- [Rozhovor s novinářem a fotografem](#) – mapuje následky havárie a její vliv na přírodu, člověka i celou lidskou společnost. Václav Vašku byl v Černobylu celkem třináctkrát a zkoumání této události se intenzivně věnuje od roku 2005.
- [ČT Edu](#) – archiv České televize disponuje množstvím tematicky zaměřených pořadů, rozhovorů s odborníky a historických záběrů. Příkladem je tento zpracovaný výukový materiál – krátké video o exkurzi do Černobylu pro žáky a studenty.
- [Obranné strategie obyvatelstva českého a ukrajinského původu na Ukrajině vyvolané následky černobylské nukleární havárie](#) – odborná studie, která se vyjadřuje zejména ke zdravotním následkům černobylské katastrofy na lidské tělo a psychickým projevům, jako je například pocit beznaděje, otupělost a bezperspektivnost. Článek řeší také příčiny – dezinformovanost a imobilitu.
- [Černobyl – krize věrohodnosti. Politické dopady černobylské tragédie](#) – článek českého historika Miroslava Vaňka pojednává o tom, jaké bezprostřední důsledky havárie v Černobylu přinesla a jak tento incident změnil pohled lidské společnosti na politickou situaci a následující události. Zmiňuje také systémovou změnu a přístup k otevřeným informacím, po kterých začala být po roce 1989 větší poptávka.

Doporučený průběh vyučovací hodiny

Časová dotace: 45 minut nebo 90 minut

Cílová skupina: žáci vyšších ročníků osmiletého a šestiletého gymnázia, 1. až 4. ročníku čtyřletého gymnázia

Počet žáků: limitován počtem počítačů, tabletů nebo dalších zařízení pro žáky

Využité vzdělávací technologie: vlastní počítač nebo mobilní zařízení (tablet, mobilní telefon) s připojením na internet, sluchátka

Výstupy žáka z interakce s DVZ: diskuze, vzájemné nasdílení si prožitku z průchodu příběhem v konkrétní roli, odpovědi na otázky položené v reflektivní části DVZ

Evaluační prvky použité učitelem: analýza výstupů aktivity, moderování závěrečné diskuze

Další možné didaktické pomůcky, materiály: nejsou potřeba

Předchozí znalosti, dovednosti a zkušenosti žáků: očekávána základní obeznámenost s politickým uspořádáním světa po 2. světové válce a o totalitních režimech zemí východního bloku 2. poloviny 20. století

Didaktická úskalí/limity: V tomto DVZ se nachází textové i obrazové materiály, odkazy na rozšiřující zdroje mohou obsahovat také videa. Z tohoto důvodu není DVZ primárně určeno pro slabozraké nebo nevidomé žáky.

Příprava učitele na hodinu: Předpokladem pro úspěšný průběh výuky je to, aby před zahájením vyučovací hodiny byly připraveny vzdělávací technologie v aktivním stavu a aby byly zajištěny všechny technické podmínky pro práci žáků s DVZ. Pokud žáci využívají své mobilní telefony nebo tablety, je žádoucí předem je požádat, aby si na vyučovací hodinu svá zařízení aktivovali. Doporučena jsou také sluchátka. Volitelný hudební podkres lze ovládat pomocí levého panelu přímo v DVZ kliknutím na šipku. Tlačítko „mute“ hudbu úplně ztlumí a posuvníkem lze regulovat hlasitost. Učitel by se tedy měl seznámit s materiálem a připravit si otázky k diskuzi.

Doporučený průběh vyučovací hodiny:

45minutová verze

Úvod	<p>Učitel uvede hodinu v kontextu své dosavadní výuky tak, aby bylo zřejmé, proč bude obsahem hodiny právě práce žáků s tematickým DVZ. Je důležité zvolit takový způsob úvodu hodiny, který odpovídá míře znalostí žáků o katastrofě v Černobylu a příběhu, který se k němu váže (např. seriálové zpracování). V prvních minutách vyučovací hodiny může učitel využít například práci s prekoncepty (předporozuměním) žáků formou krátké diskuze nebo brainstormingu, případně může mít připraveny konkrétní otázky návazné na předchozí vyučovací hodinu, v níž byl již tématu či danému období věnován prostor. Úvodní část vyučovací hodiny s tímto DVZ je tedy designována především s ohledem na kurikulum dané třídy a vzdělávací potřeby žáků.</p> <p>Po krátkém ukotvení tématu hodiny a vysvětlení způsobu, jakým bude výuka s DVZ vedena, učitel nasdílí žákům odkaz na DVZ – https://kisk.phil.muni.cz/digikult/vsechny-pribehy/dezinformace-a-propaganda/cernobyl-jaderna-a-informacni-katastrofa. Učitel v tuto chvíli také rozdá žákům prázdné listy papíru, nebo žáky vyzve, aby si připravili své sešity (notebooky nebo tablety dle toho, s čím jsou zvyklí pracovat) na průběžné poznámky při práci s DVZ.</p>	5 minut
Samostatná práce s DVZ	<p>Zadání učitele: Společně – díky autenticky vystavěnému příběhu – prožijeme dramatické chvíle a okolnosti provázející výbuch v jaderné elektrárně Černobyl v roce 1986. V průběhu hodiny budete pracovat jednotlivě (případně ve dvojicích). V závěru DVZ je pro vás připravena písemná reflektivní aktivita navazující na vaši interakci s DVZ. V této aktivitě zúročíte poznání, k němuž jste při práci s DVZ dospěli.</p> <p>Práce žáků: Žáci si DVZ procházejí individuálně po dobu, kterou předem stanoví učitel, cca 20 minut, přičemž si dělají poznámky. Hned v úvodu práce s DVZ si každý žák zvolí jednu ze dvou rolí (nebo role rozdá učitel, aby bylo vyvážené zastoupení obou), které jsou mu nabídnuty pro průchod příběhově vystavěným DVZ. Při průchodu DVZ se žáci ocitají v rozhodovacích situacích a řeší je na základě práce s informacemi a jejich kvalifikovaného vyhodnocování. V závislosti na velikosti studijní skupiny a počtu dostupných zařízení je možné tuto část realizovat i tak, že shodnou roli v příběhu si vybere dvojice sdílející jedno IT zařízení nebo malá skupina (3–4 žáci). Tato část práce s DVZ by měla žákům zabrat cca 20 minut.</p>	20 minut
Reflexe formou skupinové diskuze	<p>Součástí této fáze práce s DVZ je diskuzní aktivita. Cílem žáků je vytvořit dvojice jednotlivců (dvojice skupin), v nichž budou zastoupeny vždy obě role/postavy, z jejichž perspektivy žáci událost prožívali. Úkolem všech je v krátké diskuzi reflektovat událost z různých úhlů pohledu a kriticky se</p>	15 minut

vyjádřit o problémech, které byly její součástí nebo z ní vyplynuly a následně ovlivňovaly dění ve společnosti i mezinárodní politice.

Zadání domá-cího úkolu Závěrečný úkol zpracovává každý žák samostatně doma a jeho zadání se nachází přímo v DVZ. **5 minut**

Zadání učitele: „Vezměte si papír a pero a představte si, že jste v řídicí funkci, když naši zemi postihne podobná havárie (otrávení řek, pandemie, nehoda v elektrárně...). Máte moc téměř cokoliv ovlivnit, s mocí však přichází také odpovědnost. Jak byste se zachovali? Zkuste si odpovědět na následující otázky:

- Jak byste postupovali ohledně informování obyvatelstva o aktuální situaci? Jak byste komunikovali s veřejností, když byste sami neměli dostatek informací o havárii a na stůl by se vám dostávaly jen útržky z nedostačujících zdrojů?
- Jaký druh informací byste pouštěli na veřejnost (laické informace, statistická data, grafy, vyjádření odborníků, prognózy, varování, plán řešení...)? A proč?
- Bylo by pro vás důležitější sdělit veřejnosti informace, které jsou závažné, mohou ovlivnit (případně zachránit) zdraví a životy lidí, ale nejsou stoprocentně ověřené, nebo byste komunikovali jen to, co je bezrozporně vědecky podloženo (třeba až s časovým odstupem)? Proč?
- Jak zabránit případné panice? Jak reagovat na rozhořčení a strach obyvatel?
- Skrze která média byste komunikovali s občany? Které kanály jsou pro krizové situace vhodné?
- Zkuste vypsát pro a proti, která by vás jako člena vedení SSSR vedla při rozhodování, zda byste požádali/nepožádali o mezinárodní pomoc. Jaká kritéria by pro vás byla důležitá a proč?
- Jak se vypořádat s šířením dezinformací a fake news? Lze tomu nějak předcházet či zabránit?
- Myslíte si, že má ČR správně nastavenou komunikaci v krizových situacích (např. epidemie, požáry, války)? Věděli byste sami jako občané, co máte v podobných situacích dělat, jak se zachovat (např. při pandemii covid)?
- Jak by podle vás měla krizová komunikace a krizový management celkově vypadat? Na čem byste si dali záležet, pokud byste ji měli na starost vy a mohli cokoliv navrhnout, změnit?

Práce žáků: Žáci doma písemně zpracovávají závěrečnou reflexi a výstup si s sebou přinesou na další hodinu. Úkoly je možné zpracovávat v online

prostředí a poté nasdílet ve třídě např. pomocí nástroje Google Drive, SharePoint, Dropbox nebo One Drive.

Sdílení a reflexe domá-cího úkolu v následující hodině	<p>Žáci si na následující hodinu přinesou svůj výstup na papíře nebo v digitální formě (dle zadání učitele).</p> <p>Vybraní jedinci přednesou své nápady veřejně. Výstupy všech žáků jsou viditelně umístěny fyzicky ve třídě na nástěnce, nebo je učitel zpřístupní online. K tomuto účelu je možné využít cloudové úložiště (například Google Drive, SharePoint, Dropbox, One Drive) nebo nástroj pro tvorbu online nástěnek a digitálních kolekcí (například Padlet nebo Miro).</p> <p>V reflexi kromě sdílení úkolu na téma krizový management učitel klade důraz na otázky ohledně pocitu (ne)svobody lidí v SSSR, ptá se na způsob tehdejšího (a dnešního) jednání s obyvateli a zjišťuje, jak žáci vyhodnotili informace, se kterými se v DVZ setkali. Může se ptát, zda si žáci myslí, že obyvatelé SSSR a Československa se nacházeli v informačním vakuu, nebo se dotknout tématu vztahu Rusko vs. Ukrajina.</p> <p>Po uplynutí vyučovací hodiny si žáci prostudují vystavené odpovědi za účelem seznámení se s názory svých spolužáků. Mohou tak o tématu dále diskutovat, vracet se k němu či vzájemně srovnávat své závěry.</p>	15 nebo 30 minut
---	--	-------------------------

Alternativa: Žáci si mohou DVZ projít sami před hodinou (doma), hodina pak může být věnována tvorbě výstupů a/nebo reflektivní diskusi navazujícímu výkladu v souladu s učebním plánem.

Doporučený průběh vyučovací hodiny:

90minutová verze

Úvod	<p>Učitel uvede hodinu v kontextu své dosavadní výuky tak, aby bylo zřejmé, proč bude obsahem hodiny právě práce žáků s tematickým DVZ. Je důležité zvolit takový způsob úvodu hodiny, který odpovídá míře znalostí žáků o katastrofě v Černobyli a příběhu, který se k němu váže (např. seriálové zpracování). V prvních minutách vyučovací hodiny může učitel využít například práci s prekoncepty (předporozuměním) žáků formou krátké diskuze nebo brainstormingu, případně může mít připraveny konkrétní otázky návazné na předchozí vyučovací hodinu, v níž byl již tématu či danému období věnován prostor. Úvodní část vyučovací hodiny s tímto DVZ je tedy designována především s ohledem na kurikulum dané třídy a vzdělávací potřeby žáků.</p> <p>Po krátkém ukotvení tématu hodiny a vysvětlení způsobu, jakým bude výuka s DVZ vedena, učitel nasdílí žákům odkaz na DVZ – https://kisk.phil.muni.cz/digikult/vsechny-pribehy/dezinformace-a-propaganda/cernobyl-jaderna-a-informacni-katastrofa.</p> <p>Učitel v tuto chvíli také rozdá žákům prázdné listy papíru, nebo žáky vyzve, aby si připravili své sešity (notebooky nebo tablety dle toho, s čím jsou zvyklí pracovat) na průběžné poznámky při práci s DVZ.</p>	5 minut
Samo-statná práce s DVZ	<p>Zadání učitele: Společně – díky autenticky vystavěnému příběhu – prožijeme dramatické chvíle a okolnosti provázející výbuch v jaderné elektrárně Černobyl v roce 1986. V průběhu hodiny budete pracovat jednotlivě (případně ve dvojicích). V závěru DVZ je pro vás připravena písemná reflektivní aktivita navazující na vaši interakci s DVZ. V této aktivitě zúročíte poznání, k němuž jste při práci s DVZ dospěli.</p> <p>Práce žáků: Žáci si DVZ procházejí individuálně po dobu, kterou předem stanoví učitel, cca 20 minut, přičemž si dělají poznámky. Hned v úvodu práce s DVZ si každý žák zvolí jednu ze dvou rolí (nebo role rozdá učitel, aby bylo vyvážené zastoupení obou), které jsou mu nabídnuty pro průchod příběhově vystavěným DVZ. Při průchodu DVZ se žáci ocitají v rozhodovacích situacích a řeší je na základě práce s informacemi a jejich kvalifikovaného vyhodnocování. V závislosti na velikosti studijní skupiny a počtu dostupných zařízení je možné tuto část realizovat i tak, že shodnou roli v příběhu si vybere dvojice sdílející jedno IT zařízení nebo malá skupina (3–4 žáci).</p> <p>Součástí této fáze práce s DVZ je diskuzní aktivita. Cílem žáků je vytvořit dvojice jednotlivců (dvojice skupin), v nichž budou zastoupeny vždy obě role/postavy, z jejichž perspektivy žáci událost prožívali. Úkolem všech je v krátké diskusi reflektovat událost z různých úhlů pohledu a kriticky se vyjádřit o problémech, které byly její součástí nebo z ní vyplynuly a</p>	50 minut

následně ovlivňovaly dění ve společnosti i mezinárodní politice. Diskuse by měla trvat 5–10 minut.

Sdílení a reflexe závěrečného úkolu V závěrečné části hodiny a současně v závěrečné fázi práce žáků s DVZ proběhne písemná reflexe tématu, jejíž zadání žáci naleznou opět v DVZ. **35 minut**

Zadání aktivity pro žáky v prostředí digitálního materiálu: „Vezměte si papír a pero a představte si, že jste v řídicí funkci, když naši zemi postihne podobná havárie (otrávení řek, pandemie, nehoda v elektrárně...). Máte moc téměř cokoliv ovlivnit, s mocí však přichází také odpovědnost. Jak byste se zachovali? Zkuste si odpovědět na následující otázky:

- Jak byste postupovali ohledně informování obyvatelstva o aktuální situaci? Jak byste komunikovali s veřejností, když byste sami neměli dostatek informací o havárii a na stůl by se vám dostávaly jen útržky z nedostačujících zdrojů?
- Jaký druh informací byste pouštěli na veřejnost? (Laické informace, statistická data, grafy, vyjádření odborníků, prognózy, varování, plán řešení...)? A proč?
- Bylo by pro vás důležitější sdělit veřejnosti informace, které jsou závažné, mohou ovlivnit (případně zachránit) zdraví a životy lidí, ale nejsou stoprocentně ověřené, nebo byste komunikovali jen to, co je bezrozporně vědecky podloženo (třeba až s časovým odstupem)? Proč?
- Jak zabránit případné panice? Jak reagovat na rozhořčení a strach obyvatel?
- Skrze která média byste komunikovali s občany? Které kanály jsou pro krizové situace vhodné?
- Zkuste vypsát pro a proti, která by vás jako člena vedení SSSR vedla při rozhodování, zda byste požádali/nepožádali o mezinárodní pomoc. Jaká kritéria by pro vás byla důležitá a proč?
- Jak se vypořádat s šířením dezinformací a fake news? Lze tomu nějak předcházet či zabránit?
- Myslíte si, že má ČR správně nastavenou komunikaci v krizových situacích (např. epidemie, požáry, války)? Věděli byste sami jako občané, co máte v podobných situacích dělat, jak se zachovat (např. při pandemii covid)?
- Jak by podle vás měla krizová komunikace a krizový management celkově vypadat? Na čem byste si dali záležet, pokud byste ji měli na starost vy a mohli cokoliv navrhnout, změnit?

Žáci zapisují své odpovědi na papír formou poznámek a po dokončení práce v případě zbývajících času vybraní jedinci přednesou své nápady veřejně. Výstupy všech žáků jsou viditelně umístěny ve fyzicky třídě na

nástěnce, nebo je učitel zpřístupní online. K tomuto účelu je možné využít cloudové úložiště (například Google Drive, SharePoint, Dropbox či One Drive) nebo nástroj pro tvorbu online nástěnek a digitálních kolekcí (například Padlet nebo Miro).

V reflexi kromě sdílení úkolu na téma krizový management učitel klade důraz na otázky ohledně pocitu (ne)svobody lidí v SSSR, ptá se na způsob tehdejšího (a dnešního) jednání s obyvateli a zjišťuje, jak žáci vyhodnotili informace, se kterými se v DVZ setkali. Může se ptát, zda si žáci myslí, že obyvatelé SSSR a Československa se nacházeli v informačním vakuu, nebo se dotknout tématu vztahu Rusko vs. Ukrajina.

Po uplynutí vyučovací hodiny si žáci prostudují vystavené odpovědi za účelem seznámení se s názory svých spolužáků. Mohou tak o tématu dále diskutovat, vracet se k němu či vzájemně srovnávat své závěry.

Průchod DVZ

Příběhem si žák může projít jako

pracovník jaderné elektrárny Černobyl,
nebo
příslušník havarijní komise Československa.

Varianta A

Když si žák vybere roli **pracovníka elektrárny**, nejprve se seznamuje s prostředím, ve kterém žije a pracuje. Dále postupně odkrývá dostupné informace o katastrofě a jejích možných příčinách. Důraz je kladen na utvoření si představy o tom, jak se lidem žilo ve SSSR. Žák se rozhoduje, nakolik se bude aktivně podílet na situaci, jestli půjde pomáhat, nebo se spíše držet dál.

Příklad 1:

„Bereš do rukou telefon a vytáčíš číslo své kanceláře. Nezvoní to. Zkusíš ještě dvě jiná čísla na další oddělení, ale spojení nelze navázat. Určitě se něco stalo. Co dělat? Měl bys tam jet? Nevíš.“

- a) Počkat, až se někdo ozve
- b) Znovu se podívat z okna

Příklad 2:

„Volá ti vyděšená Anna, tvá bývalá kolegyně. Její manžel je hasič. Prý měli poplach a všechny jednotky jely na zásah k elektrárně. Bojí se o něj, nikdo prý neměl žádné informace, ale vypadalo to hrozně. Slíbíš, že zjistíš, co se děje. Ale uvnitř tušíš, že toho sám teď moc nez můžeš. Co dělat?“

- a) Počkat, než se situace uklidní
- b) Nasednout do auta a jet se podívat na místo

Příklad 3:

Ale zároveň víš, že nejsi záchranář ani voják. Nepřísluší ti se do elektrárny vrátit a likvidovat zbytky požáru, škody, zabezpečovat radioaktivní odpad nebo opravovat reaktor. Víš však, že někdo musí jít zabránit dalšímu úniku radiace. Má to být někdo, koho doma čeká manželka a děti? Ty bydlíš sám, většinu času věnuješ práci a na rodinný život tě nikdy moc neužilo.

„Jak můžu pomoci?“ řekneš polohlasně.

Ivan ti položí ruku na rameno: „Jdi se domů vyspat, jsou čtyři ráno.“

Zašeptáš: „[Ja ljublju svoju Rodinu!](#)“

- a) Půjdeš se přihlásit jako dobrovolník.
- b) Rozhodneš se, že raději pomůžeš jinde.

Žák se v roli pracovníka elektrárny může podílet na odklízecích pracích přímo na místě výbuchu, nebo se může rozhodnout kontaktovat západní média a poslat jim informaci o závažnosti situace, aby tak varoval obyvatele ostatních zemí. Pokud se aktivně nerozhodne odjet z města, bude později stejně přinucen k evakuaci. Ať zvolí jakoukoliv cestu, vždy se dostane ke stejnému konci: Pracovník nakonec podlehně zraněním způsobeným vystavením vysoké dávce radioaktivity. Délka průchodu DVZ a množství materiálů, ke kterým má žák přístup, závisí na rozhodování žáka a jeho zaujetí pro téma.

Varianta B

Když si žák vybere roli **pracovníka havarijní komise**, čeká ho spíše badatelská činnost a práce s dobovými materiály (články, noviny, proslovy). V úvodu se žák seznámí s prostředím a prací hlavního hrdiny Jana Novotného. Tato role není natolik založená na rozhodování žáka, ale spíše na vytvoření si obrázku o katastrofě v SSSR a o politické situaci v Československu. Žák přijde do kontaktu s propagandistickými materiály a skládá si dohromady jednotlivé informace.

Ačkoliv žák svými volbami přímo neovlivní dění v příběhu, díky vystavěné interaktivní struktuře DVZ má pocit, že je součástí příběhu a prožívá situaci společně s hrdinou.

Příklad 1:

„Pojďme si to tedy shrnout a rozdělit si úkoly,“ povídá nadřízený a podívá se na tebe: „Vy se pokuste, soudruhu Novotný, sumarizovat dostupné informace, určitě nás v následujících dnech osloví tisk a budeme nuceni vydat nějaké vyjádření.“

Když rozdává úkoly všem členům komise, dostanete další papírovou dokumentaci a pošle vás domů.

- a) **Jít studovat dokumentaci**
- b) **Zdržet se a poslouchat cizí hovor**

Příklad 2:

Další zprávy se týkaly prvomájových slavností a průvodů, tak jsi šel raději spát. Druhý den ráno vyšla stejná zpráva i v novinách. Ani by sis jí nevšiml, kdybys vyloženě nehledal – maličké písmo, nenápadná pozice.

- a) **Podívat se na zprávu**
- b) **Nachystat se a jít do práce**

Žák se v roli pracovníka havarijní komise dostává k informacím, ke kterým běžní občané nemají přístup. Musí však čelit pracovním postupům svých kolegů a také politické propagandě. Cílem je, aby žák samostatně přemýšlel nad dobovými materiály s akcentem na kritické myšlení a celou situaci zhodnocoval a srovnával s aktuálními kauzami.